

ИДЕЯТА ЗА КОНГРЕС НА ДЕМОКРАТИЧЕСКИЯ СГОВОР ПРЕЗ 1931 – 1932 г. – ПЪТЯТ КЪМ РАЗЦЕПЛЕНИЕТО

Мартин Вачев

Abstract: This article is devoted to the growing infighting within the Democratic Alliance (DA) after the defeat in the 1931 election and to the fact that those disputes deeply affected the process of organizing the party's long-awaited first regular congress. The author also seeks explanation for the perception of certain figures among the more prominent figures in the DA about the role of the congress in the future of the organization and thus the article follows the attempts of some of them to manipulate the local subdivisions of the party before the big meeting in Sofia. In addition, the author seeks to find the reasons for the repeated postponement of the convening of the party forum and to explain how the splitting of the party and the exit of Alexander Tsankov and his supporters was not a surprise, but a carefully prepared act on the part of the former prime minister and his associates.

Тежката загуба на парламентарите избори за излъчване на XXIII Обикновено народно събрание през юни 1931 г. довежда до сериозна организационна криза вътре в Демократическия сговор. Някои от водачите на падналата от власт партия виждат като единствен изход от проблемната ситуация един редовен конгрес, на който да бъдат посочени, обсъдени и отстранени всички недъзи, които възпрепятстват конструктивната работа в нейните среди и, при най-оптимален вариант, да бъде изработена стратегия за нейното позитивно развитие в бъдеще. В месеците до май 1932 г., когато идеята най-сетне е реализирана, въпросът за организацията и провеждането се превръщат в основни за сговористите и, случайно или не, провокират още по-големи конфликти между отделни личности и течения в партията, което категорично противоречи на замисъла, който се влага в желанието за свикване на конгрес. Именно анализът на събитията около трудностите по организирането и провеждането на Първия редовен конгрес на Демократическия сговор са основната тема на настоящото изследване.

Въпреки нееднократните призови за спокойствие и приемане на загубата, в някои последващи заседания на Централното бюро (ЦБ) се повдига въпросът за смяна на проф. Данаилов и за презаписване на партийните членове чрез въвеждане на нов тип членски карти¹.

---

¹ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 14

Въпреки настояването на някои фигури, секретарят остава на своя пост, но за всички е ясно, че предстои да се направи тежката равностметка и отлаганията ѝ само удължават агонията и изострят отношенията между различните течения в партията. Още тук бившият министър Гр. Василев и други членове на ЦБ застъпват идеята, че неразбориите в Сговора могат да бъдат отстранени единствено и само чрез конгрес². Бюрото приема този възглед и взима решение за провеждане на конгрес през есента, като задачата за организирането му пада върху Изпълнителния комитет (ИК) на партията³. На свое заседание на 22 юни ЦБ приема една декларация, касаеща вътрешно- и външнополитическите позиции на България, както и наболелия въпрос за икономическото положение на страната, като и тук конгресът не е подминат като фактор за заздравяването на партията. Деветата от десетте точки, съдържащи се в декларацията, гласи: *9. Огласява се решението на Централното бюро да предприеме сериозни мерки за стягане редиците на партията, провокирано от задълбочен анализ на ситуацията в партията в осемте години от създаването ѝ. На първо място идва подготовката за конгреса, който (както вече стана дума) е планиран за есента на същата година.*

Осъществяването на това „стягане“ се оказва изключително трудна задача. Разногласия за пътя, по който трябва да се върви име на само в централните структури на партията. В провинциалните организации също се наблюдава разнобой. В Пловдив изникват цели три (!) местни бюра на партията, които независимо едно от друго регистрират членове и раздават членски карти⁴. И докато за две от тях можем да си обясним защо проповядват разделение (едното е съставено от цанковисти, а другото – от народняци), то третото претендира да защитава идеята за обединение и загърбване на племенността, а вместо това налива масло в огъня. Подобна е ситуацията и в Чирпан⁵, Русе⁶, Бяла Слатина⁷ и т.н. Прави впечатление, че като една обща нишка през всичките тези неразбории в провинцията минава агресивното поведение на не признаващите друг авторитет освен своя цанковисти, които изведнъж категорично отказват да си сътрудничат с другите течения в местните организации и поставят искане за самостоятелност. Този им подход ще се окаже само пролог на онова, което планират техният свръхамбициозен лидер и верните му последователи в челните редици на партията. На някои места положението е дори още по-тревожно, защото там практически не се развива никаква партийна дейност и дори няма достъп до едноименния официоз на партията. Блестящ

---

² В-к Свободна реч, 18.07.1931

³ В-к Демократически сговор, 20.07.1931

⁴ ЦДА, ф.252К, оп.1, а.е.88, л.1

⁵ ЦДА, ф.252К, оп.1, а.е.181, л.3

⁶ В-к Народ, 03.07.1931

⁷ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 17

пример за това забвение е Пещерска околия, родна на главния редактор на вестник „Пряпорец“ и деен член на ПГ на Сговора Владимир Такев⁸. Тези и други подобни недоразумения изглеждат сигурен атестат за някои ляпчевисти, че оцеляването на партията в сегашната ѝ форма е загубена кауза⁹. Това мнение все повече се налага и сред някои от отговорните фактори в Сговора. Видно е, че когато основната причина за симулираното единение – властта – вече я няма, трусовете в партията няма да могат да бъдат избегнати. Както вече споменахме, лидерите, търсейки мнението и на отсъстващия Ан. Ляпчев, не виждат друг шанс за изясняване на бъдещето на организацията освен свикването на конгрес. На 4 септември секретариатът изпраща до членовете на ВПС, депутатите и председателите на местните бюра Окръжно №5234, съставено от бившия правосъден министър проф. Тодор Кулев, с което ги известява, че „*през настоящата есен*“ ще се проведе конгрес, което налага сериозна подготовка на местно ниво – да се установи точният брой членове на партията, да се загърбят ежбите и да се сплоти партийният актив по места, в местните организации да бъдат излъчени бюра от редовни партийни членове с платен членски внос. В срок до 15 септември всеки сговорист е длъжен да се снабди с членска карта, а до края на октомври до секретариата да бъдат изпратени списъците на редовните партийни членове. Ако все пак някъде не може да се стигне до обединение между разделилите се местни организации, то всяка трябва да депозира свой списък. В документа се казва още, че секретариатът ще определи и изпрати ръководители на общите местни събрания, на които да се излъчат бюра, околийски партийни съвети и (може би най-важното в случая) делегати на конгреса. Авторите на окръжното не пропускат да отправят и политическо послание – там се казва, че дори вече в опозиция Демократическият сговор има да играе не по-малка роля отколкото като управляваща формация и че той, въпреки загубата и слизането от власт, оставал център на народните надежди и упования и опора на държавата¹⁰. Тези високопарни фрази обаче не заблуждават никого. Организационната криза, избухнала след падането от власт, засяга най-различни клонове от дейността на партията. На заседание на парламентарната група е алармирано, че няма ясен план за финансирането на партийните вестници. Такъв няма и как да се появи без да съществува ясна идея за бъдещето на партията и без тя да бъде стабилизирана, смята Н. Чирпанлиев, който казва „*Печатът ни не живее, защото партията ни не живее.*“. Цитираме думите му дословно, защото те са симптоматични за надигащите се настроения вътре в Сговора. Все по-малко хора вярват, че изкуствено налаганите слогани за единство и консолидация могат да постигнат каквото и да е при тази ситуация и все повече се гледа към идващия конгрес, който трябва да изясни по какъв

---

⁸ Брат на някогашния вътрешен министър и изтъкнат член на Демократическата партия Михаил Такев.

⁹ ЦДА, ф.252К, оп.1, а.е.181, л.3, 5

¹⁰ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 16

път ще тръгне партията и дали въобще ще оцелее в сегашния си вид. Очакванията, свързани с него, далеч не означават, че и по въпроса за организирането му няма разнопосочни мнения. Една част от депутатите са против фиксирането на дата, защото продължава да не се знае със сигурност кога Ан. Ляпчев ще е в достатъчно добро здравословно състояние, за да се върне в България и да заеме отреденото му място на лидер в партийните дела. Друга част не намират неговото присъствие за чак толкова ключово и настояват за дата през октомври, независимо от отсъствието на ресенеца¹¹. Тази последна позиция, защитавана предимно от кликата на Ал. Цанков, аз виждам плосък опит за манипулиране на бъдещия конгрес. Дали това настояване не идва именно поради факта, че Ан. Ляпчев със сигурност не би могъл да се възстанови дотогава и да присъства?! Отговорът изглежда очевиден. Именно със свикването на конгрес някои хора обвързват и изясняването на финансовото състояние на партията (Р. Василев казва „*Докато не се свика конгресът, средства за партията не можем събра*“). Междувременно се приема временен план за издръжка на партийния печат – определяне вноските на всеки депутат във фонд с такава цел, преразпределение на капиталите и акциите, които на теория са подчинени на партията, изясняване на нужните суми за поддръжка на всеки вестник и т.н. подробности, на които няма да се спираме тук¹². За отбелязване е обаче, че идеята на Н. Пъдарев тези въпроси да бъдат извадени от дневния ред на ПГ, защото били работа на ЦБ предизвиква острата реакция на някои негови колеги. Н. Чирпанлиев се нахвърля върху своя колега, заявявайки, че групата не е просто регистратор на решенията на ЦБ, а има задачата да го контролира, напътства и т.н. Тук за пореден път виждаме борба за надмощие, като този път тя е между двете институции вътре в партията.

На фона на тези ежби, вътре в самата партия продължава да има неясноти около задавания се конгрес. Окръжно №5234 говори за провеждане през „*есента*“, но към края на септември няма никакви ясни изгледи това да се случи. Припомняме, че според решение на ЦБ отговорността за организирането на събитието пада върху Изпълнителния комитет на партията, който на този етап не е дал никакви индикации, че се работи по въпроса. Наред с общото разочарование от този факт, у някои сговористи се надига и недоволство от определени формулировки, залегнали във въпросното окръжно. Именно те се превръщат в централна тема в последните две заседания на ПГ за месец септември, проведени на 24-о и 25-о число¹³. На първото заседание Н. Чирпанлиев излиза с молба за разяснение около документа. Ц. Бръшлянов, от името на отсъстващия автор проф. Кулев, обобщава целите му. „*Централната мисъл*“ била чрез окръжното да се проверят и преброят кадрите на партията. С

¹¹ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 16

¹² ЦДА, ф.135К, оп.3, а.е. 63

¹³ ЦДА, ф.135К, оп.3, а.е. 63

тази цел са въведени и новите членски карти, чрез които, при получаването им, може да се направи точна статистика на броя членове и те да бъдат записани (или презаписани, ако фигурират в предишни такива списъци) от окръжните бюра. Именно липсата на последните на някои места, обяснява Ц. Бръшлянов, спъва процеса по уточняване бройката на записаните членове, което пък не позволява да се определи колко делегати ще имат въпросните области на конгреса и по какъв начин ще бъдат излъчени те. Много сложен се оказва и въпросът с разпространението на картите. В ЦБ се оформят три тези, които сега са сведени до ПГ – само председателите на околийските бюра да имат право да раздават членски карти, кръгът на хората с такива правомощия да бъде разширен и до познати и проверени местни дейци на партията или всеки един член на организациите по места да има право да разпространява карти. Макар в ЦБ да не е взето финално решение поради отсъствието на автора на окръжното, все пак третата теза бързо е загърбена като рискова и остават само първите две, като по-сигурни. Някои дейци (например Г. Говедаров) намират позволенията изтъкнати дейци, които НЕ са сред ръководителите на местното бюро, да раздават карти за нарушение на устава на партията и практическо изпразване от съдържание на съответното бюро. Той застава зад първия вариант – само председателите да могат да раздават картите и едва при установено своеволие от страна на някои от тях, да се пращат карти на частни лица. Ст. Мошанов посочва случаи в Татар Пазарджик (дн. град Пазарджик) и Хасково, при които са доказани такива злоупотреби и добавя, че би могъл да цитира още такива изстъпления, но не желае. При все това, Ст. Мошанов е против безразборното раздаване на карти, особено ако получателите не са във вече съществуващите партийни списъци по места. Г. Говедаров изразява и недоволство от одобрението на ЦБ за втората линия по въпроса с раздаването и призовава за корекция, защото *„Централното бюро трябва да пази единството, а не да го раздвоява“*. Г. Митов също укорява бюрото за настъпилото раздвоение, защото не е смогнало да го избегне. Препоръчва то да назначи комисии в двойните организации (които той нарича *„болни“*), които да положат грижи за помирение и консолидация. Само така, смята Г. Митов, ЦБ ще се спаси от това да се *„изложи“* пред конгреса.

Междувременно напрежението и в ЦБ, и в ПГ, а и между двете институции се покачва с всяко изминало заседание и протакането на организационните въпроси по конгреса със сигурност не помага на ситуацията. Във второто заседание критиките към ЦБ не стихват. Г. Кръстев директно заявява, че бюрото не само е виновно, *„че нямаме партия“*, ами на всичкото отгоре *„нак то прави всичко възможно партията да се разстрои“*. Вл. Такев се присъединява към това мнение, изказвайки позиция, че случващото се в околииите е отражение на ситуацията в ЦБ – изкуствено събран сбор от групи, които имат неразрешими противоречия. Чуват се гласове бюрото на направи нарочно заседание по въпроса с картите, където да бъдат взети под

внимание предложенията на членовете на ПГ и да се нанесат съответните корекции. Това щяло да покаже, че ПГ все пак имала някаква тежест във взимането на решения от общопартиен характер. Доста настоятелни в този дух са бившите министри К. Миланов и Сл. Василев. Тук вече много ясно прозира отчаяната борба кой да води „бащина дружина“. Всяко от двете големи направления – „чисти“ и „партийни“ – е имало своя звезден миг на власт, всяко от двете е било вътрешнопартийна опозиция на другото (всяко по своя начин) и сега всяко от двете има претенцията, че точно то има правилната рецепта за измъкване от кризата. Основно оттам (макар и не само) идват и това непрестанно настояване за конгрес, и споровете как точно да бъде организиран и проведен той, и нестихващите ежби по какви ли не поводи. В крайна сметка се стига до някакво компромисно решение, оповестено на второто заседание от изпълняващия длъжността председател Ал. Цанков, което гласи : *„Картите ще се дават на местните организации, а ако се яви спор, той трябва да бъде разрешен от секретаря на партията. Картите са със задача да се организира партията и да се преброят членовете на партията“*¹⁴. Професорът изказва мнение, че ЦБ трябва да даде ясно тълкувание на окръжното, за да се елиминира възможността за еднолично завземане на партията. Какво има предвид деветоюнският първи министър с това? Някои от членовете на ЦБ и ПГ гласно изразяват своите опасения от хипотетичния сценарий, при който председателят Х на околийското бюро в град У, който е верен поддръжник на някое от крилата в партията, ще раздаде карти само на свои съратници и ще изолира другите течения в местното бюро, с което ще елиминира плурализма в делегацията от съответната околия. Това, смятат хора като Гр. Василев, лесно може да доведе до манипулация.

Междувременно конгресът е отложен за края на януари¹⁵, като скоро става ясно, че дори и тази дата е твърде оптимистична. На 25 декември е обявено, че конгресът ще се свика в края на март, но следва ново отлагане, този път за 3 април. ЦБ назначава комисия, оглавена от секретаря проф. Г.Т.Данаилов и включваща още Дим. Христов, Хр. Калфов и проф. П. Стайнов, която има за задача да организира събитието¹⁶.

Предконгресната кампания протича мудно и дезорганизирано. На някои места събранията за излъчване на делегати са изключително слабо посетени и протичат много трудно. Показателен пример е предконгресното събрание в Оряхово, на което са представени едва осемнадесет от общо тридесет и осем селски бюро в околията, което провокира местните първенци да настояват пред ЦБ да не утвърждава избраниците, тъй като това ще доведе до

---

¹⁴ Тук за пореден (но не последен) път, прави впечатление, че явно стенографът на заседанията Гр. Василев (между другото, дългогодишен журналист) не е имал кой знае какъв проблем с тавтологията.

¹⁵ ЦДА, ф.252К, оп.1, а.е.181

¹⁶ В-к Слово, 25.12.1931; в-к Пряпорец, 31.01.1932

разцепление¹⁷. Фактът, че дори в родния град на Ал. Цанков липсва стройна организация идва да покаже колко нестабилно е всъщност положението на Сговора преди голямото събитие. Това не е изолиран случай. След бурно заседание за избор на бюро във Враца, цанковистите демонстративно напускат, след като обвиняват доминирания от ляпчевисти Околийски партиен съвет, че допуска свои съмишленици от несъществуващи организации. Тези неразбории насаждат у врачанските дейци на партията убеждението, че връщане назад няма и „разводът“ между ляпчевисти и цанковисти е неизбежен¹⁸. По места се наблюдават сблъсъци между различните групи, свързани със старите партии. В Хасково са налице пререкания между демократи и обединисти¹⁹. Във Варна отношенията между демократи, народняци и прогресисти са нетърпими и са нужни няколко тежки заседания, докато най-сетне бъдат избрани делегати. В Стара Загора цанковистите успяват да се наложат над народняците²⁰, докато техните бургаски другари отказват да участват в обсъжданията „*по причина на работа*“. В Северна България народняците получават нареждане да вървят с ляпчевистите. Изненадващо за мнозина, някои от псевдоляпчевистите в региона са привлечени на страната на цанковистите, чийто лидер умело използва ненавистта на редовия сговорист срещу bankerите народняци на Ат. Буров²¹. Анализирайки ежбите и в централните, и в провинциалните структури на Сговора, известният журналист и активен деец на партията Велчо Т. Велчев със съжаление констатира, че изборът на делегати се извършва при „*формено състезание между враждуващи групи*“. Той прогнозира, че ако тази атмосфера на разслоение се пренесе и на конгреса, не само ще се разпадне партията, но ще си замине и цялостната идея за сговор²².

Насред организационния период Андрей Ляпчев се прибира от дългото си лечение. На 11 март 1932 г. той е тържествено посрещнат от бивши министри, депутати и дейци на Сговора, но прави впечатление отсъствието на Ал. Цанков. Очакванията, завръщането му да предизвика голям ефект и да спомогне за стабилизирането на партията преди конгреса, въобще не се оправдават. Нещо повече, някои от бившите демократи в Сговора се обръщат срещу своя водач. Главното обвинение е, че той твърде много се е сближил с народняците на Ат. Буров. Някои от недоволните поставят ултиматум на ресенеца, че са готови да останат зад гърба му, но само ако се обгради с подходящи сътрудници и постави организацията на „*железни основи*“, което е единственият път за успех, както били доказали Хитлер и

---

¹⁷ ЦДА, ф.27К, оп.2, а.е.87

¹⁸ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 25

¹⁹ Представители на старата Обединена народно-прогресивна партия.

²⁰ В-к Народ, 04.04.1932

²¹ Пак там.

²² В-к Мир, 21.04.1932

Мусолини²³. Можем само да гадаем какво точно е минавало през главите на тези хора, че да решат да правят паралели между един убеден защитник на демокрацията и двама души, които са абсолютен антипод на всичко демократично. Ал. Цанков настоява за свикване на конгрес възможно най-скоро, за да се реши окончателно съдбата на партията. Професорът си позволява да заяви в лицето на Ан. Ляпчев, че не става за водач поради разклатеното си здраве. В замяна на това, бившият ректор на Софийския университет (СУ) обещава да се опира на демократите в Сговора. Последното Войн Божинов и Димитрина Петрова виждат като ясно доказателство, че това поведение и искането на Цанков са съгласувани с псевдоляпчевистите²⁴. Ресенецът не е човек, който се впечатлява от подобен ултимативен тон и реагира с насмешка на напъните на предшественика си на премиерския пост. Идеята на Ал. Цанков за незабавно свикване на конгреса пропада, като с окръжно №6 от 24 март 1932 г. е определена поредната нова дата за свикването му – 24 април 1932 г.²⁵. Малко по-късно следва ново отлагане – този път за 15 май с.г.²⁶. Мотивите, които са изтъкнати, са незавършената регистрация на партийните членове и желанието на много организации конгресът да се състои в „*време по-малко работно и по-удобно*“²⁷. Според проф. Петрова това е просто оправдание, зад което Ан. Ляпчев и Ат. Буров замаскират притеснението си, че по-голямата част от делегатите са цанковисти²⁸, което твърдение търпи критика с оглед на факта, че след разделението ПГ на Ляпчевия сговор остава повече от два пъти по-голяма от тази на отцепниците.

Междувременно партийният печат чертае светли бъднини пред Демократическия сговор. „*Недоразумения*“ в партията имало, но не и съществени разногласия. Трудно би могло да се напише нещо, което да е по-далеч от истината към онзи момент. Въпреки фактите, пресата опитва да поддържа духа сред партийния актив и изказва увереност, че не е късно партията да се укрепи и да изиграе историческата си роля на гарант за бъдещето на демокрацията и парламентаризма. Призовава се единството да бъде издигнато като най-важен приоритет, за да може Сговорът да преодолее проблемите си и да утвърди своята мощ. Необходимостта от консолидация се обосновава още с нестабилната управляваща коалиция (и съответно с надеждата, че Сговорът може скоро отново да бъде повикан на власт), както и с опасността от комунистическата и земеделската пропаганда²⁹.

²³ ЦДА, ф.252К, оп.1, а.е.37; а.е.158 ; ф.27, оп.2, а.е. 43; а.е.118

²⁴ Божинов, В. Андрей Ляпчев. С., 2006. с. 118; Петрова, Димитрина. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 27

²⁵ В-к Демократически сговор, 02.04.1932

²⁶; В-к Пряпорец, 24.04.1932

²⁷ В-к Свободна реч, 22.04.1932

²⁸ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 30

²⁹ В-к Демократически сговор, 04.04, 05.04, 06.04, 12.04, 19.04, 20.04, 25.04.1932 ; в-к Пряпорец, 27.03, 10.04, 24.04.1932

Зад цялата кампания на партийния печат не стои нищо друго, освен пожелателно мислене. Реалната ситуация в Сговора е коренно различна. В тези последни седмици преди конгреса избухват все повече противоречия по най-различни организационни въпроси. Ат. Буров предлага в бъдещото ЦБ съотношението на представителите да бъде 8:8:8 за обединисти, демократи и „чисти“ сговористи. Ал. Цанков отхвърля и идеята, и схващането, че „племената“ в партията са три. Той смята, че групите са пет (демократи, народняци, „чисти“, прогресисти и военни) и съответно отказва да приеме ЦБ, в което демократи и народняци, като партньори, ще му налагат волята си. Може би неволно, но някогашните прогресисти в групата потвърждават думите на професора, нападайки групата на Ляпчев – Буров и обвинявайки ги за какви ли не политически прегрешения в миналото.

Липсва единомислие и по въпроса за самия процес по избиране на ЦБ. Ал. Цанков настоява за явен вот, докато Ан. Ляпчев и Ат. Буров за са тайно гласуване. Идеята за свикване на ВПС преди конгреса също пропада, поради отказа на професора и неговите хора, които са малцинство там и се опасяват да не им бъдат наложени неудобни за тях решения. В цялата тази ситуация ПГ се опитва да балансира и призовава към загърбване на различията в името на оцеляването на партията. Тези призови са силно нереалистични с оглед на натрупалите се в последните месеци противоречия по ключови въпроси и никак не е случайно, че никой от водачите не им обръща внимание. Все повече изкрystalизира болната амбиция на Ал. Цанков за еднолична власт в партията. Той съвсем умишлено саботира всякакви опити за постигане на какъвто и да е компромис, с което в голяма степен напомня поведението на така презираните от него комунисти от първите десетилетия на ХХ век. Той неколкократно прави враждебни изявления срещу групата на Ляпчев–Буров и заплашва, че „чистите“ ще се борят докрай за налагане на идеите и претенциите си, дори това да означава разцепление³⁰. Ответната страна посреща тези провокации спокойно и трезво. Пожелал да остане анонимен ляпчевист изказва скептицизма си за спасението на Сговора като единна формация и за това дали Цанков знае какво точно прави с този безогледен поход към лидерската позиция³¹. Мрачни са прогнозите и на проф. П. Стайнов. По негово мнение прогресистите се готвят да напуснат Сговора, а народняците преследват своята цел да издигнат водача си Ат. Буров за лидер, с което да обезсилят демократите и „чистите“³². В подобен дух се изказват и някои демократи³³. Прогресистите действително свикват сбирка с дейците си от цялата страна, за да се прецени позицията на групата на предстоящия конгрес. Един от техните водачи Ц.

---

³⁰ В-к Народ, 20.04.1932

³¹ Пак там.

³² В-к София, 26.04.1932

³³ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 31-32

Бръшлянов открито обвинява Ан. Ляпчев и Ат. Буров, че опитват да обсебят властта в партията. Никъде Ц. Бръшлянов не споменава проф. Цанков, което навежда на мисълта, че тази му атака е съгласувана с деветоюнския премиер и целъ създаване на вътрешна опозиция в групата на „партийните“.

В пореден повод за конфликт се превръща един проект за декларация за управлението на сговористките правителства, прочетен на заседание на ЦБ и довел до допълнително обтягане на отношенията и отлагане на приемането му. Ал. Цанков се изказва, че до конгреса има достатъчно време, за да се обмислят последните осем години и да се постигне консенсус по споровете, свързани с тях, което привържениците на Ан. Ляпчев (основателно, според мен) виждат като открита провокация срещу лидера си.³⁴

Поредното отлагане на конгреса дава шанс да се направят нови опити за овладяване на тенденцията за разцепление. ПГ отново призовава тримата лидери да намерят общ език, за да се подготви партията адекватно за голямото събитие. Водачите поемат ангажимента да обновят ръководството на партията, но отказват да се поставя въпроса за шефския статут. Неясни остават доводите на Ал. Цанков официално да застане зад последното след всяческите си опити да обсеби лидерския пост. В своя среща с представители на ПГ той все пак подчертава, че държи на „радикални промени“ в партията, за да може тя да заживее с новото време³⁵. Тази наглед примирителна позиция далеч не означава, че цанковистите изведнъж са променили намеренията си. Техният лидер открито спекулира с членските карти за пререгистриране, които по негови думи се раздавали само на демократи и обединисти. От тези му думи оставаме с впечатление, че той явно се стреми към тотално заличаване на привържениците на „партийните“ от конгреса и към абсолютно мнозинство на своето течение там. Концепцията „8:8:8“ продължава да е приоритет за обединистите. Техният лозунг за конгреса, формулиран от проф. Стайнов, е „По-добре партия без шеф, отколкото шеф без партия“³⁶. Алюзията със стремежите на Ал. Цанков е повече от очевидна. Именно с тях е свързан и един разговор между него и Ляпчев, в който ресенецът го призовава да застане зад идеята за обединение. Така Цанков щял да си осигури лидерска позиция в една обединена партия в обозримото бъдеще, вместо да предизвика разцепление и да оглави една осакатена организация. Професорът привидно приема тези доводи и се ангажира да работи за консолидация.

Не стихват и критиките към централното ръководство от провинциални дейци. Те приемат поредното отлагане на конгреса с голямо недоволство, което създава риск за

---

³⁴ В-к Свободна реч, 25.04.1932

³⁵ Пак там, 30.04.1932

³⁶ В-к Утро, 24.04.1932

официално разцепление още преди свикването му. ЦБ стига дотам, че изпитва колебания дали да не отмени събитието³⁷. В крайна сметка до подобна мярка не се стига и в дните преди 15 май в София се стичат делегациите на провинциалните организации. И тук не липсва ясно противопоставяне. Групата от Враца пристига с голям потрет на Цанков с надпис „*Бъдещия шеф на партията*“, но ляпчевистите го скъсват. Други привърженици на професора пък отново издигат стария лозунг „*Долу керенщината!*“ и агитират срещу Ляпчев³⁸. Междувременно продължава да липсва единомислие между „тримата големи“ по редица ключови въпроси – не са утвърдени избраните делегати, не са се разбрали за измененията в устава и програмата на партията, които следва да бъдат приети на конгреса, спорят за бюрото на конгреса и затова дали събитието да бъде проведено на открито или в зала. В крайна сметка е избран кинозалон „Ренесанс“, но групата около Цанков ангажира и зала „Роял“, което е ясна индикация, че се подготвя раздяла с „партийните“.

Ден преди откриването на конгреса провежда заседание на ПГ, в което за пореден път се призовава към единство и към доверие за тримата лидери, които трябва да поемат отговорността всичко да мине гладко³⁹.

Тържественото откриване на 15 май става с реч на Ал. Цанков, в която той остро критикува инертността на партията и това, че тя не е работила по въпроса да стане „*социално движение*“, към каквато цел са се устремили дружбашите и комунистите. Това обвинение лесно може да бъде подложено на дискусия. Може би тези думи на професора нямаше да звучат толкова шаблонно, ако той ги беше подкрепил с ясна концепция по въпроса около коя точно социална прослойка следва да се концентрира Сговора по начина, по който множеството БЗНС-та и БРП са привлекли на своя страна съответно земеделците и работническата класа (доколкото в България въобще съществува такава). По-нататък деветоюнският премиер директно заявява, че с оглед настоящата реалност в България (а и не само) т.нар. „*стари партии*“ нямат място в политическия пейзаж. Бъдещето било на „*социалните движения*“. Още тук ясно си проличават антидемократични нотки във вижданията на Ал. Цанков, които не след дълго ще се превърнат в основни принципи на неговата политическа концепция. Представата му за социалното движение от български тип е то да отговаря на българската душа (каквото и да означава това в случая) и да бъде „*демократична сила, обединила в себе си българския народ от градове и села, работникът и господаря в името единствено на България; държавна национална партия, която да закрепи държавата и нейните институции*“. Не става съвсем

---

³⁷ В-к Слово, 27.04.1932

³⁸ Покрай събитията с легализирането на Комунистическата партия под името БРП през 1927 г. и покрай цялостното облекчаване на положението на опозицията, групата около Цанков неколкократно обвинява тогавашния министър-председател Ляпчев в „керенщина“.

³⁹ ЦДА, ф.135К, оп.3, а.е. 63

ясно какво точно влага Ал. Цанков в тази си идея, но е очевидно, че тя отхвърля познатата партийно-парламентарна система като отживелица. Той призовава за край на разправиите в Сговора и за внимателен анализ на позитивите и негативите, които носи със себе си всяко едно от теченията. Според него най-справедливо е конгресът да отсъди кой заслужава да получи доверие⁴⁰. С тази ясна заявка за лидерската позиция Ал. Цанков завършва своята програмна реч.

Ан. Ляпчев решава да се изкаже едва след внушителната манифестация, която се спира пред НС, където бившият премиер произнася кратко слово за вярност към конституцията и парламента. След него проф. Цанков, посрещнат с акламации от своите привърженици, практически повтаря казаното в „Ренесанс“.

Следват три частни сбирки на всяка от големите групировки в Сговора. На своята среща в Градското казино демократите сговористи обсъждат различни варинати. Едни са за връщане към Малиновата ДП, но се чуват и гласове за обособяване на нова партия около вестник „Пряпорец“. В крайна сметка не е взето никакво генерално решение и ляпчевистите се отправят към планираното заседание в „Ренесанс“⁴¹.

Народняци, събрани в дома на Ат. Буров, обсъждат идеята за възстановяване на партията си, но все пак надделява мнението за оставане в Сговора и за търсене на начини за получаване на по-голяма роля в бъдещото ЦБ. Присъстващите прогресисти не са съгласни с тази позиция, защото по-скоро клонят към сътрудничество с цанковистите.

Ал. Цанков и неговите съратници се събират в Ловджийския дом, където професорът, под бурни акламации, отново изнася концепцията си за нуждата от обновяване на партията с идеи, методи и тактика, каквито новото време налага и заявява, че е готов да подаде ръка на всеки, който подкрепя неговите идеи и демонстрира манталитет за „*полезно творчество*“.

Никак не е учудващо, че след тези срещи, които са ясен признак за разслоението в партията, заседанието в „Ренесанс“ се превръща в истински хаос. По план Ан. Ляпчев би трябвало да изнесе реч, но това се оказва невъзможно заради нахлуването в залата на цанковистите, които с викове „Долу“ и „Ура“ пречат на бившия премиер дори да започне. Ресенецът търпеливо изчаква крясъците да стихнат, но след като вижда, че това няма да се случи напуска залата заедно с Ат. Буров и други съпартийци. След това Ал. Цанков е внесен на ръце от своите съратници и от трибуната обявява, че конгресът на „*истинския, безплеменен Сговор*“ ще продължи на другия ден в зала „Роял“⁴². Това е и моментът на фактическото разцепване на Демократическия сговор. Оттук нататък цанковистите и групата на Ляпчев–Буров провеждат свои независими едно от друго заседания. В „Роял“ се стичат около 400

---

⁴⁰ В-к Демократически сговор, 16.05.1932; в-к Свободна реч, 17.05.1932

⁴¹ В-к Зора, 16.05.1932

⁴² В-к Слово, 16.05.1932

души, които изслушват отчет от проф. Кулев, който предлага за лидер да бъде избран Ал. Цанков с мотива, че той е създател на партията. Навярно тук се визира новоучредената такава, защото Ал. Цанков може и да е неофициален лидер на Сговора между 1923 и 1926 г., но в никакъв случай не е негов създател. Делегатите приветстват предложението. Още тук са одобрени промени в устава, които засилват централизацията и оттам ролята на лидера. За наименование на самостоятелната партия се възприема формулировката „Демократически сговор с председател Александър Цанков“, като за партиен цвят е избран светлосиният, откъдето и идва популярното сред обществото название на тази партия – „Син сговор“. Още на другия ден се появява и първият брой на официоза на новата партия, наречен „Демократически сговор (Цанков)“. Ал. Цанков закрива конгреса с реч за патриотизма на Демократическия сговор, неговата заслуга за запазване на държавата и неговите възможности и за в бъдеще да я брани⁴³.

На 16 и 17 май заседава и конгресът на групата Ляпчев–Буров. Заявено е, че на Ал. Цанков са направени достатъчно компромиси, но той въпреки това е отказал да подкрепи идеята за консолидация и е предпочел да се отдаде на амбициите си за лидерство. Казаното тук е вярно, за разлика от констатацията, че между двете течения няма принципни политически различия. Дотук стана пределно ясно колко се различават концепциите на цанковистите и „партийните“ за реда в държавата. Конгресът на ляпчевистите приема резолюция по организационни въпроси по доклад на Т. Кожухаров и политическа резолюция, внесена за обсъждане от Ат. Буров. Основни начала на последната са точките за запазване на държавните институции, фиксирани в конституцията, борба срещу всички опити за диктатура и по-активна намеса на държавата в стопанския живот. Демократическият сговор се самоопределя като национална организация, *„надкласова и надсъсловна“*, която *„се бори в сътрудничество със западноевропейските демокрации за затвърждаване на мира“* и която се ангажира да *„продължи с още по-големи сили борбата срещу диктатурата на московския интернационал“*⁴⁴. Партията приема условното име „Демократически сговор „Площад Славейков“, тъй като редакцията на едноименния официоз се намира на ул. Граф Игнатиев №11. Ляпчевистите запазват традиционния партиен цвят и затова са известни още и като „Розов сговор“⁴⁵. Избран е ВПС от 150 члена и ЦБ, състояща се от 24-ма души. То включва Ан. Ляпчев, Ат. Буров, Ал. Пиронков, проф. Вл. Моллов, ген. Вл. Вазов, В. Димчев, Гр. Василев, проф. Г. Т. Данаилов, Г. Каназирски, Ив. Лекарски, Ив. Хрелопанов, К. Миланов, К. Кънчев, М. Дочев, Н. Кямилев, Н. Логофетов, проф. П. Стайнов, П. Михов, Р. Маджаров, Сл.

⁴³ В-к Демократически сговор (Цанков), 16.05.1932

⁴⁴ В-к Демократически сговор (Ляпчев), 18.05.1932

⁴⁵ Божинов, В. Земното кълбо не престава се върти, ако ние и да спим, София, 2005, стр.217

Василев, Ст. Мошанов, Т. Кожухаров и Цв. Бобошевски⁴⁶. Ляпчевистите запазват двата основни вестника на партията – едноименният и „Пряпорец“. На 17 май конгресът приключва своята работа. Със заключителните слова към отцепниците *„Нашата ръка е протегната. Само не сме ние, които първи трябва да подканим.“* лидерът Ляпчев закрива заседанието.

С това практически се оформят два отделни политически субекта, чийто различия оттук нататък ще се задълбочават все повече.

Отцеплението на цанковистите съвсем естествено води до нуждата от „самоопределяне“ на всяко провинциално звено на стария Сговор, което се оказва мъчителен процес. В крайна сметка е налице завиден превес за обещаващия големи неща професор от Оряхово⁴⁷. Сред привържениците на Ан. Ляпчев и Ат. Буров постъпката на Ал. Цанков предизвиква остро възмущение. Особено директен е самият Ан. Ляпчев: *„Аз съм бил винаги саботиран от хора (очевидно се визира групата на проф. Цанков), които никога не са знаели какво искат...Обвиняват ме, че не съм спечелил изборите от 1931г. Но г. Цанков къде беше? Нима той не беше член от правителството? Той беше власт и можеше всички усилия да положи, за да спечели изборите...Аз произведох свободни избори и се гордея с това. Ако не ги спечелихме, затова са виновни обективните условия...Ние не желаем власт със сила и насилие. Ние не предполагахме, че хората могат да бъдат толкова коварни...Цанков не знае какво прави и не знае къде отива“⁴⁸*. Това изказване на ресенеца е ясно доказателство, че той не възнамерява да прави компромиси с вижданията си, само и само да спечели благоволенieto на цанковистите. Ляпчев кратко и ясно дава да се разбере, че неговата партия няма да води *„безогледна борба срещу днешната власт, докато тя не накърнява интересите на държавата“* и добавя *„Ще правим винаги разлика между народни интереси и партийни и аз апелирам към целия български народ да имаме винаги това различие предвид“⁴⁹*. Тук бившият премиер визира различието с отцепниците, чийто лидер се обявява за едноличен водач и навсякъде тръби, че е за здрава власт, която не би се поколебала да използва и силови методи срещу противниците.

Ляпчевисткият печат определя случилото се на 15 май като дело на *„политически еничари“* подлъгани от онзи, който пожелал да бъде носен на ръце из софийските улици от личната си гвардия. Цанковистите са строго осъдени за опитите си да всяват смут и да провалят заседанието. Цялата вина за разцеплението е хвърлена върху Ал. Цанков и неговите хора, без да се споменават имена. Обновлението на партията е посрещнато с радост, макар

---

⁴⁶ В-к Слово, 18.05.1932

⁴⁷ Тази тема е по-подробно разгледана от проф. Петрова в цитираното вече неколкократно съчинение.

⁴⁸ В-к Демократически сговор (Ляпчев), 16.05.1932

⁴⁹ В-к Демократически сговор (Ляпчев), 17.05.1932

начинът за постигането му да е бил ненужно радикален. На края на заглавната статия вестникът припомня някои прегрешения на ключови цанковисти, но отново без да ги назовава с имена⁵⁰. В последния си брой „Пряпорец“ продължава офанзивата срещу отцепниците. Болезненият цезаризъм на професора и политическият романтизъм на акта му, които въобще не отговарят на българските реалности, не биха могли да възродят Сговора. Изтъква се репутацията на Ан. Ляпчев, изкована с четиридесетгодишна непрекъсната обществена дейност и се осъждат опитите да бъде уязвен. Цанковистите са обвинени в „нечестиви помишления“. Отново се изтъква, че методите на цанковистите покрай разделението са били ненужно радикални. Главната критика срещу Ал. Цанков си остава манията му за водачество, което ясно проличава в следното изказване: *„Демократическият сговор не може да се идентифицира с личности. Той си остава едно народно движение, както и досега, за да оправдае смисъла на своето наименование и да отговори на големи обществени нужди, без да служи на лични каузи.“* В същия дух е и статията „Личност и движение“ на гореспоменатия С. Топузанов. В нея авторът открито напада професора за опитите му да издигне личността си по-високо от партийната идея. Счита, че настоящата ситуация остро контрастира с идеите на Ал. Цанков за *„обединение на здравите обществени сили“*, които той е прокламирал нееднократно. С. Топузанов изказва мнение, че самите цанковисти вредят на лидера си с радикалните си методи и с използването на неговата личност, като символ на разцеплението. Дори допуска възможността това да е умишлена подривна дейност срещу самия професор от определени среди в неговата партия. Счита, че с това поведение цанковистите са лишили собствения си лидер от контакт с широките маси и са го затворили в *„една несравнено по-малка група“*. Авторът се присъединява към казаното в заглавния материал и отново подчертава, че личността като център е принцип, който противоречи на идеалите на Сговора. Идеите на партията не могат да бъдат отъждествени с личностите на нейните лидери. Те са само изразители и пазители на тези идеи.⁵¹ Тази концепция Сговорът препотвърждава във времето⁵² и продължава да следва до края на формалното си съществуване през 1934 г.

Печатните издания на отцепниците също не пестят критики към отсрещния лагер. Като основна причина за дележа са изтъкнати вътрешните ежби. Цитира се предиобедната реч на Ал. Цанков от конгреса в зала „Роял“, в която той обвинява Ан. Ляпчев и Ат. Буров, че опитали да обсебят партията. Той лично, напротив, въобще не се стремил към това, не се е целил в лидерското място, но отсрещната страна е поставила нещата на такава основа, когато имало далеч по-важни въпроси за решаване. Предвид разгледаните по-горе събития, бихме могли да

---

⁵⁰ В-к Пряпорец, 22.05.1932

⁵¹ Пак там, 29.05.1932

⁵² В-к Демократически сговор (Ляпчев), 06.09.1932

кажем, че с това си обвинение професорът отново се поставя в ситуацията от вече цитираната българска поговорка: „Крадецът вика: „Дръжте крадеца!““. Ан. Ляпчев е обвинен, че неговите правителства са действали мудро и нерешително срещу ударите от световната финансова криза и че след 1926 г. водените от него „партийни“ сговористи са парализирали дейността на партията и са попречили на нейното развитие, като опитват да наложат своята хегемония в нея⁵³. Остават неясни доводите на Ал. Цанков за това твърдение, при положение, че през цялото си управление ресенецът винаги е отворен към дискусия с „чистите“, въпреки тяхната подривна дейност. В добавка на това, в кабинетите на Ан. Ляпчев винаги присъстват цанковисти и самият им лидер е председател на НС до момента, в който става министър на просвещението през 1930 г.

Проф. Т. Кулев обвинява „розовите“, че след 1926 г. те са насърчили кариеризма и партизанщината, както в централното ръководство на партията, така и в местните организации. Твърди също така, че те не са положили усилие да създадат стройна партийна йерархия, а са залагали на „племенните“ връзки⁵⁴. Отправени са персонални нападки срещу Ан. Ляпчев, като той е обвинен, че е отказал да отстъпи лидерството в партията и държавата, въпреки че болестта му го правела негоден да ги управлява⁵⁵. Това изказване не прави чест на цанковистите. Прибягването до лични нападки поради липсата на аргументи е ясен знак за липса на професионализъм и колегиалност от страна на списващите вестника и техните началници. По повод слуховете, че се готви обединение с „розовите“ цанковисткият официоз успокоява всички съмишленици на професора, отричайки въобще да има такава идея, още по-малко да са се водили преговори. В същия брой Ан. Ляпчев е остро нападат, заради появилите се хипотези, че „розовите“ са по-склонни на сътрудничество с НБ, отколкото с цанковистите⁵⁶. В крайна сметка, не става много ясно какво точно очакват и изискват Цанков и неговите приближени от доскорошните си съпартийци. Не им харесва идеята за сътрудничество с ляпчевистите, но явно са обидени и от идеята последните да преговарят с блокарите, вместо да потърсят разбирателство с тях. Такива хаотични обвинения, зад които не стои никаква логична основа, са типични за цанковистите. Тук те за пореден път (но не и за последен) се „хвърлят“ в агресивни словоизлияния, колкото да наружат отсрещния без обаче да имат представа какво точно искат от него.

Другите сговористки вестници също вземат отношение по разкола. „Слово“ прогнозира, че акцията от 15 май ще даде „злокачествено отражение в бъдеще“. Тя не е

---

⁵³ В-к Демократически сговор (Цанков), 17.05.1932

⁵⁴ Пак там, 18.05.1932

⁵⁵ Пак там, 31.05.1932

⁵⁶ Пак там, 01.06.1932

резултат от идейни различия, тъй че вестникът не изключва бъдещо сътрудничество между двата сговора⁵⁷. Както ще покаже времето, оптимизмът на авторите на тези редове се оказва съвсем неоснователен.

На мнението, че двете течения нямат принципни различия са и някои изтъкнати сговористи, като например Ст. Мошанов. Той вижда в случилото се не друго, а амбиция за обсебване на партията от страна на Ал. Цанков, Хр. Калфов и техните привърженици, като изразява мнение, че те били решени да се отцепят още по време на сговористкото управление. Отхвърля тезата, че цанковистите са имали реално мнозинство на конгреса и това е довело до разкол, като по-скоро определя действията им като *„партиен преврат, организиран с прецизността на бойна операция“*⁵⁸. Вторият човек в реорганизирания „Розов сговор“ Ат. Буров определя раздялата като пагубно за партията и държавата. Той също не вижда основателни причини за случилото се и смята, че с оглед характера на Сговора, племенността е неизбежна и тя няма да изчезне и в новата партия на Ал. Цанков. Времето ще покаже, че бившият външен министър е прав за последното. Той изказва възмущение от приложения от деветоюнския премиер *„непочтен начин“* за отделяне и посочва като много по-достойна възможността професорът да предяви пред конгреса претенциите си за промени в ръководството и посоката на развитие на партията⁵⁹.

Неутралният (на теория) печат също превръща събитието в централна тема на своите страници. Пожелал да остане анонимен бивш сговористки министър споделя пред вестник „София“, че разколът е окончателен и не вижда възможност за съвместна работа между двата сговора. Цитираният смята, че Ан. Ляпчев и Ат. Буров по-скоро биха си сътрудничили с НБ, отколкото да *„подадат ръка“* на Ал. Цанков⁶⁰.

Водачът на „сините“ и неговите *„зловещи“* последователи отнасят страшно много критики от вестник „Устрем“ за поведението си в конгресните дни, което силно възмутило софиянци. Вестникът не вижда нищо ново или конкретно в идеите на Ал. Цанков и съответно не разбира смисъла от акта на отцепване. Изказва се опасение (оказало се съвсем основателно), че новият Сговор ще пропагандира идеи за диктатура⁶¹. Крапчевият вестник „Зора“, който традиционно е зад гърба на професора от Оряхово, изненадващо (най-вече за самия Ал. Цанков) осъжда разцеплението и изказва загриженост за бъдещето на ПГ, на която сега ѝ предстои разделяне на две⁶².

---

⁵⁷ В-к Слово, 16.05,18.05.1932

⁵⁸ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 39

⁵⁹ Пак там, стр.40

⁶⁰ В-к София, 24.05.1932

⁶¹ В-к Устрем, 17.05, 23.05.1932

⁶² В-к Зора, 18.05, 21.05.1932

Левият печат, съвсем очаквано, приема с нескрита радост разцеплението на Сговора и не закъснява да демонстрира злорадството си спрямо двете вече независими крила⁶³.

Случилото се, съвсем естествено, разстройва донякъде партийно-парламентарната дейност на Сговора, но, за съжаление на отцепниците, не успява да я парализира съвсем. На 19 май е свикано редовно заседание, на което вече прекроената ПГ обсъжда случилото се, както и други належащи въпроси⁶⁴. На първо място председателят на групата Ляпчев обяснява подробно случилото се на конгреса и причините, които той вижда за акта на Ал. Цанков. Двата водачи на „розовите“ категорично смятат своята организация за автентичния Демократически сговор и единственият допустим за тях начин за сливане е всички сговористи да застанат зад него⁶⁵. Те още веднъж дават да се разбере, че не виждат никакви доводи за компромиси спрямо Ал. Цанков, защото с дирижирания от него театър той е накърнил честта на конгреса, което е в разрез с демократичните разбираня на двамата водачи и техните последователи.

Изводът от представените дотук събития и явления е, че разцеплението на Демократическия сговор на конгреса през май 1932 г. не бива да се приема като изненада, предвид разгледаните важни фактори, които обричат партията в този ѝ вид на разпад. От тлеещите още от създаването ѝ спорове между различните фракции, които я съставят и които до лятото на 1931 г. симулират единство в името на властта, през принципните различия в политическите виждания и в представите за бъдещето на партията между двете големи крила в нея, водени съответно от Андрей Ляпчев и Александър Цанков, до избуяващите лидерски амбиции на последния, които си проличават и при споровете около организацията на голямото събитие и подготовката по места. В следващите две години т.нар. „Розов сговор“, останал без много от своите видни фигури, които си тръгват с обещаващия големи неща проф. Цанков, все повече губи влияние в партийния живот у нас. През ноември 1933 г. ляпчевистите понасят допълнителен удар, когато техният лидер и основна обединяваща фигура умира и към лятото на 1934 г., когато управляващите деветнадесетомайци забраняват политическите партии, Демократическият сговор представлява една политическа организация със затихващи функции, задоволяваща се само със спорадични прояви на някои по-видните последователи на покойния водач, като Григор Василев, Стойчо Мошанов и др.

Библиография:

---

⁶³ В-к Народ, 16.05.1932; в-к Земеделско знаме, 18.05.1932, в-к Пладне, 18.05.1932

⁶⁴ ЦДА, ф.135К, оп.3, а.е. 63

⁶⁵ Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011, стр. 46

Петрова, Д. Александър Цанков и неговата партия (1932-1944 г.), София, 2011
Божинов, В. Андрей Ляпчев. С., 2006
Божинов, В. Земното кълбо не престава се върти, ако ние и да спим, София, 2005
В-к Свободна реч
В-к Демократически сговор
В-к Народ
В-к Слово
В-к Пряпорец
В-к Мир
В-к София
В-к Утро
В-к Зора
В-к Демократически сговор (Цанков)
В-к Демократически сговор (Ляпчев)
В-к Земеделско знаме
В-к Устрем
ЦДА, ф.252К
ЦДА, ф.135К
ЦДА, ф.27К